

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІДІОСТИЛЮ АВТОРА У ФІЛОСОФСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ С. ЖИЖЕКА

Оксана Подвойська

кандидат філологічних наук, доцент,
в.о. зав. кафедри галузевого перекладу та іноземних мов
Херсонського національного технічного університету
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, Україна
orcid.org/0009-0009-5835-4083
e-mail: podvoyska.oksana@kntu.net.ua

Владислав Агапієв

здобувач освіти за другим рівнем за спеціальністю 035 «Філологія»
Херсонського національного технічного університету
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, Україна
orcid.org/0009-0004-3454-0299
e-mail: ahapiiev@gmail.com

Анотація. У статті розглядається теоретичне підґрунтя до застосування концепту інтертекстуальності у межах мово– та літературознавчих досліджень та питання доцільності застосування поняття інтертекстуальності в контексті вивчення індивідуального стилю автора, зокрема у філософських працях, на матеріалі робіт філософа Славоя Жижека. Метою пропонованого дослідження є огляд та аналіз сучасних теоретичних досліджень понять «ідіостиль» та «інтертекстуальність» у межах української та більшою мірою західної мово– та літературознавчої традиції, визначення природи цих понять та доцільності розгляду інтертекстуальності як одного з елементів індивідуального стилю автора. У статті наводиться нове, авторське визначення поняття інтертекстуальності як сукупності продуктивних взаємозв'язків усередині комплексу наявних текстів, написаних тією чи іншою мовою, які продиктовані соціальною динамікою та є одним із рушіїв створення текстів як таких. Визначення виведене на основі як класичних розвідок на цю тему, так і сучасних мовознавчих рефлексій на тему інтертекстуальності та їхньої критики. Таке визначення дає змогу розглядати інтертекстуальність як елемент індивідуального стилю та досліджувати її у кількісному вимірі через інтертекстуальні маркери. З цих позицій у пропонованій статті досліджується роль інтертекстуальності як елементу індивідуального стилю у творах словенського філософа Славоя Жижека. У ході дослідження також розглядається прагматика застосування інтертекстуальних маркерів у його текстах. Оскільки С. Жижек є «популярним» філософом, інтертекст виконує функції як роз'яснення читачеві складних філософських понять через популярну культуру, так і конструювання власного авторського іміджу – як людини, глибоко обізнаної у сучасній популярній культурі, що слідує за новими культурними тенденціями та трендами. У висновку, втім, констатується недостатня розробленість теми взаємозв'язку понять ідіостилю та інтертекстуальності в сучасному академічному середовищі та окреслюється потреба у подальших дослідженнях в цьому напрямі.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтертекстуальні маркери, ідіостиль, ідіолект, філософія, література, філософський переклад.

INTERTEXTUALITY AS A PART OF AUTHOR'S INDIVIDUAL STYLE IN PHILOSOPHICAL LITERATURE, ILLUSTRATED BY S. ŽIŽEK'S PHILOSOPHICAL WORKS

Oksana Podvoiska

*Candidate of Philological Sciences, PhD, Associate Professor;
Head of the Department of Specialised Translation and Foreign Languages
Kherson National Technical University
Instytutska str., 11, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0009-0009-5835-4083
e-mail: podvoyska.oksana@kntu.net.ua*

Vladyslav Ahapiiev

*A second level student majoring in 035 "Philology"
Kherson National Technical University
Instytutska str., 11, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0009-0004-3454-0299
e-mail: ahapiiev@gmail.com*

Abstract. *The article examines the theoretical basis for the application of the concept of intertextuality in linguistics and literary studies and explores the question intertextuality concept's relevance in the context of analyzing the author's individual style, particularly in philosophical works, illustrated by the works of philosopher Slavoj Žižek. The purpose of the proposed research is to review and analyze modern theoretical studies of the concepts of "idiostyle" and "intertextuality" within the Ukrainian and – mostly – Western linguistics and literary studies traditions, to determine the nature of these concepts and relevance of considering intertextuality one of the elements of the author's individual style. The article presents a new definition of the concept of intertextuality, namely as a set of productive interconnections within a range of existing texts written in a specific language, which are determined by social dynamics and are one of the vehicles for the creation of texts as such; based on both classical studies on this topic and modern linguistic reflections on intertextuality, as well as modern criticism of these reflections, this definition allows us to consider intertextuality as an element of individual style and to study it in a quantitative way through the so-called intertextual markers. From this perspective, the article examines the role of intertextuality as an element of individual style in the works of the Slovenian philosopher Slavoj Žižek. The study also examines the practical purposes of intertextual markers' use in his texts – since S. Žižek is a popular, mainstream philosopher, the intertext is needed both to explain complex philosophical concepts to the reader through popular culture and to construct philosopher's own, unique image of a person deeply aware of contemporary, popular culture that follows new cultural trends and tendencies. The conclusion, however, points out the insufficient development of the topic of the relationship between the concepts of idiostyle and intertextuality in the modern academic environment and outlines the need for further research in this area.*

Key words: *intertextuality, intertextual markers, individual style, idiolect, philosophy, literature, philosophical translation.*

Постановка проблеми. Починаючи з другої половини минулого сторіччя, мовознавство приділяє чимдалі більшу увагу як дослідженню явища ідіостилю, тобто індивідуального стилю автора, так і спектру питань, що стосуються міжтекстових зв'язків та зв'язків тексту із елементами об'єктивної дійсності, тобто явищу інтертекстуальності. Інтертекстуальність, зокрема, згідно з деякими теоретичними дослідженнями є важливим аспектом безпосереднього процесу перекладу, особливо при перекладі філософських творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У цій статті ми звертатимемось переважно до іноземного досвіду дослідження ідіостилю та явища інтертекстуальності, зокрема до праць або критичних обробок праць мовознавців Г. Пойкерта, Б. Зандіг, Б. Зовінського, У. Фікс, А. Гардта, Й. Кнапе, А. Грахама, Т. Германса, Л. Венуті, Дж. Рее та інших. Однак слід зазначити, що тема взаємозв'язку ідіостилю з поняттям інтертекстуальності, зокрема у контексті філософської літератури, не є достатньо висвітленою та розробленою в наявній мовознавчій літературі.

Мета статті – проаналізувати наявні теоретичні матеріали на тему ідіостилу, інтертекстуальності та особливостей перекладу філософської літератури, визначити доцільність дослідження інтертекстуальності як елементу ідіостилу та визначити роль інтертекстуальності в ідіостилі філософа С. Жижека на матеріалі його праць «Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture» та «Hegel in A Wired Brain».

Предметом дослідження у статті є сучасні теоретичні напрацювання та уявлення про поняття індивідуального стилю та інтертекстуальності, **об'єктом дослідження** є інтертекстуальність як елемент індивідуального стилю на матеріалах робіт філософа С. Жижека.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо доцільним почати із загальних визначень. Мовознавець Х. Дідух, посилаючись на радянську мовознавчу традицію, визначає ідіостиль (або індивідуальний стиль – у межах цієї статті ці два терміни надалі вважатимуться взаємозамінними та тотожними відповідно до дослідженого теоретичного матеріалу) як «сукупність глибинних механізмів створення текстового простору певним автором, які відрізняють його від інших. У більш вузькому значенні ідіостиль пов'язаний із системою мовностилістичних засобів, характерних для творчої манери певної мовної особистості автора» [1, с. 139]. Ідіостиль є важливою складовою частиною не тільки художньої літератури, але й, за Б. Зовінським та І. Лерхнером, будь-якого мовного акту (усного чи письмового) – епістолярної літератури, щоденників, усного мовлення у різних форматах та контекстах тощо [2, с. 76]. Індивідуальний стиль, поняття якого в сучасному мовознавстві тісно пов'язане із концепцією «мовної особистості», формує так званий мовний відбиток, особливий для будь-якого мовця, оскільки однією з найважливіших функцій індивідуального стилю є самовираження засобами мови, зокрема через специфічні стильові особливості (нім. «*Merkmale*») [3, с. 1239].

У німецькомовному мовознавчому дискурсі популярною є думка про ідіостиль як «засіб вираження досягнутого власною душею». Таке метафізичне прочитання сутності індивідуального стилю не є принципово новим і сягає щонайближче доби романтизму

в німецькій літературі; згадаймо цитату Гете: «*[Stil ist eine Sprache], in welcher sich der Geist des Sprechenden unmittelbar ausdrückt und bezeichnet*» – «*[Стиль – мова], якою безпосередньо виражається та пізнається душа мовця*» (тут і далі переклад наш – О. П., В. А.) [3, с. 1234]. Із більш сучасних варіацій на цю тему, поява яких зумовлена поєднанням мовознавства та психологічних дисциплін на початку ХХ сторіччя, можемо виділити пасаж із праці австрійського лінгвіста Л. Шпіцера «*Stilstudien*» (1928, перевидана у 1961): «*Stilsprache <...> die biologisch notwendige Auswirkung der Individualseese*» – «*Стиль – <...> біологічно зумовлене вираження власної душі*» [4, с. 520]. Психологічні віяння, між тим, хоча й з певними змінами, знаходять відображення і в українському мовознавстві та літературознавстві. Наприклад, відомий літературознавець О. Кухар-Онишко формулює поняття ідіостилу як «вираження авторського погляду на світ, певної концепції світу й людини» [5, с. 33].

Із суто структурно-функціональної позиції індивідуальний стиль можна описати, цитуючи літературознавця А. Ситченка, як набір «*образотворчих засобів, який охоплює як зміст, так і форму літературного твору, виражає життєвий та естетичний досвід кожного письменника, ураховує традиції національної та світової культури*» [6, с. 48]. Схоже трактування можна знайти у німецької мовознавиці Б. Зандір: «*individuelle Stile [sind] über eine Kombinatorik beschreibbar: durch individuelle Auswahlen aus vorgefundenen Inventaren und durch eine Integration zu einem neuen individuellen Inventar*» – «*індивідуальні стилі можна описати комбінаторно: як індивідуальний вибір засобів зі вже наявного [мовного] інвентаря та як перехід до нового індивідуального [мовного] інвентаря*» [3, с. 1239].

Також не варто забувати про поняття «ідіолекту»: проблема розрізнення ідіостилу та ідіолекту є важливою темою мово- та літературознавчих досліджень останніх десятиліть [7, с. 37]. Власне, звучання цих термінів натякає на їхню спорідненість, утім деякі як вітчизняні, так і іноземні мовознавці розрізняють та навіть ієрархізують їх відносно один одного [8, с. 27]. Наприклад, німецький мовознавець І. Лерхнер розуміє під ідіолектом сукупність усіх можливих мовних

та виразних засобів, доступних індивідові у будь-який момент часу, тоді як ідіостиль – процес (і саме процес) конкретного застосування тих чи інших елементів мовного інвентаря згідно з індивідуальними міркуваннями мовця. Отже, ідіостиль за цією логікою підпорядковується ідіолектові як процес реалізації ідіолекту в мові у конкретний момент часу та в конкретному контексті [3, с. 1239].

Тепер перейдемо до поняття інтертекстуальності, для осмислення якої ми звертатимемося до сучасного досвіду її вивчення в мовознавстві та теорії перекладу. Слід одразу зазначити, що аналізований нижче матеріал, передовсім за авторством А. Нойберта, Т. Германса, Ж. Ру-Фарко, та Л. Венуті, не входить до академічного мейнстріму у сфері перекладознавства. Причина певної маргінальності цієї тематики полягає у дещо нетрадиційних поглядах її сучасних дослідників на роль еквівалентності у перекладі та суб'єктності перекладача у процесі перекладу [9, с. 47].

Отже, у контексті сучасних західних мово-і перекладознавчих досліджень інтертекстуальність уявляється як такий собі герменевтичний простір взаємопроникних і потенційно всеосяжних зв'язків між різними текстами. Взаємозв'язки між текстами, як і інтертекстуальність загалом, не обмежуються виключно цитуваннями, посиланнями, алюзіями на інший конкретний текст: конкретний текст, за Т. Германсом та Л. Венуті, існує в середовищі корпусу всіх доступних мові оригіналу текстів, тобто усіх текстів, коли-небудь написаних мовою оригіналу [10]. Тексти, на думку цих авторів, виникають «у заплутаній мережі інтертекстуальних зв'язків через часткове поглинання та рефлексію на уже існуючий [у мові оригіналу] текстовий матеріал» [11], а отже, смисл текстів формується не стільки їхнім автором, як інтертекстуальними зв'язками всередині текстового корпусу тієї чи іншої мови. Крім того, дослідниця Ж. Ру-Фарко визначає такі складники інтертекстуальності твору, називаючи їх контекстами: перший «контекст» лежить у внутрішній структурі тексту та використаних у тексті мовних засобах – «мовний текстурі»; другий «контекст» складається зі зв'язків тексту із масивом уже існуючих текстів мовою оригіналу; третій «контекст» – рецепція тексту читачем [9, с. 42].

Як зазначає мовознавець П. Сакеларіо – критик наведеного підходу, таке трак-

тування інтертекстуальності практично виключає соціальний контекст конкретного літературного твору, обмежуючись виключно літературним середовищем: «*From the point of view of the social forces that propel the various textual practices, intertextual relations can be seen as a reflection of concrete social relations <...> Intertextuality, then, can be taken as a condition of the meaningfulness of texts only in the sense that it is a symbolic reflection of social activity.*» («З позиції законів соціальної динаміки, завдяки яким розвиваються ті чи інші текстові практики, інтертекстуальні зв'язки є відображенням конкретних соціальних зв'язків <...> Інтертекстуальність, відповідно, є критерієм осмисленості тексту лише у розрізі символічного відображення соціальної діяльності») [9, с. 45]. Власне, з соціально-історичної перспективи взаємоперетин текстів є наочною ілюстрацією соціальних зв'язків, оскільки тексти не функціонують автономно. Радше конкретні соціальні агенти взаємодіють між собою в тих чи інших соціальних умовах через тексти. Відповідно, інтертекстуальність є не тільки соціально-вмотивованим явищем, але й складовою частиною соціальної взаємодії.

І хоча таке визначення інтертекстуальності є не надто елегантним, ми послуговуватимемося ним під час дослідження її зв'язку із концепцією індивідуального стилю.

Отже, чи може інтертекстуальність бути складовою частиною індивідуального стилю автора? З одного боку, таке припущення звучить дещо контрінтуїтивно: якщо вважати, що сам текст є продуктом (наслідком) соціально вмотивованих інтертекстуальних зв'язків, то як інтертекстуальність (як першопричина виникнення тексту) може бути підпорядкована ідіостилу як складовій частині тексту? До того ж Т. Германс, на якого ми вже посилалися, у межах дискусії про інтертекстуальність називає текст «самореферентною за своєю природою формою» (англ. «*inherently self-referential form*») [12, с. 40]: текст не тільки посилається сам на себе, але й «усвідомлює» власну інтертекстуальність, тобто вона перетворюється на неодмінний атрибут тексту. Відповідно, було би недоцільно виділяти загальну категорію, притаманну будь-якому текстові, як якусь особливу рису, тим паче в межах ідіостилу.

Однак звернімося до витоків та класичних прочитань поняття інтертекстуальності,

позаяк наведені вище аргументи відносяться радше до маргінальних течій мовознавства і не підтримуються академічним мейнстрімом. Насправді у цьому контексті нас цікавить класичне визначення феномену інтертекстуальності авторства болгарської літературознавиці Ю. Кристевой, оскільки його більш пізні, утім доволі відомі уточнення та доопрацювання за авторством Ж. Женет та Р. Бартеса у розрізі мовознавства значно ближчі до концепцій Т. Германса, Ж. Ру-Фарко та Л. Венуті [13]. Отже, Ю. Кристева розуміє під інтертекстуальністю **радше літературний** діалог між автором, читачем та всією сучасною, минулою або майбутньою культурою через такі засоби, як цитати, алюзії, відсилки тощо; у класичному прочитанні інтертекстуальність складається зі зв'язків рівня «текст – текст», «текст – жанр» та «текст – дійсність» [14, с. 31–59].

Отже, вважаємо доцільним синтез класичного визначення інтертекстуальності авторства Ю. Кристевой та поглядів Л. Венуті, Т. Германа, Ж. Ру-Фарко із їхньою критикою від П. Сакеларіо: інтертекстуальність – сукупність продуктивних взаємозв'язків усередині комплексу існуючих текстів, написаних тією чи іншою мовою, які продиктовані соціальною динамікою та є одним із рушіїв створення текстів як таких.

Такий синтез, по-перше, не тільки усуває проблему взаємосумісності понять інтертекстуальності та ідіостилю, по-друге, дає змогу надати певний кількісний вимір інтертекстуальності як елементу тексту, виявивши на основі цього виміру певні стильові закономірності. Одиницями кількісного виміру інтертекстуальності є так звані інтертекстуальні маркери – елементи, що відсилають до інших текстів, жанрів, елементів дійсності, нелітературних творів мистецтва тощо [14, с. 87].

Саме кількісний вимір інтертекстуальності стане нам у нагоді під час розгляду творів філософа С. Жижека, оскільки філософська література, вважаючись чи не найскладнішим типом текстів, що пропонуються для перекладу, оперує цілком у площині інтертекстуального, спираючись не тільки на великою мірою «заочний» діалог між філософами (оскільки авторів можуть відділяти цілі епохи та тисячоліття), але й на набір доволі умовних «термінів», що, в умовах настільки високоабстрактної та малоформалізованої дисципліни,

розпливаються у значеннях, потрапляють в масову культуру, де набувають зовсім інших конотацій та змістів, а масова культура за цілком інтертекстуальним принципом впливає на сучасну їй філософію [15, с. 227–230].

Отже, тепер варто перейти до аналізу інтертекстуальності в ідіостилі С. Жижека на матеріалі оригіналів праць «Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture» та «Hegel in A Wired Brain».

І хоча цілком легітимним може бути зауваження про нерепрезентативність такого аналізу, оскільки досліджується лише мізерна частка обширної бібліографії С. Жижека, тим паче, що формат статті не здатен огорнути навіть дві книжки загалом, втім навіть у цих двох книгах можна простежити очевидні закономірності.

Наприклад, навіть вступи до обох книжок супроводжуються великою кількістю інтертекстуальних маркерів, що відсилають як до філософії, так і до популярної культури – класичної та сучасної. Розгляньмо хоча б перший абзац вступу до книги «Looking Awry»: «*Walter Benjamin <...> had in mind specifically <...> a reading of the sublime ideal of the love couple represented by Mozart's Magic Flute together with the definition of marriage found in Immanuel Kant*» – «*Вальтер Беньямін <...> мав на увазі саме <...> прочитання високого ідеалу любовної пари, описаного у Моцартівській «Чарівній флейті» та у визначенні шлюбу за авторством Імануїла Канта*» [16, с. 3]; «*<...> a reading of the most sublime theoretical motifs of Jacques Lacan*» – «*<...> прочитання найбільш абстрактних теоретичних мотивів Жака Лакана*» [16, с. 3]; «*<...> exemplary cases of contemporary mass culture: not only Alfred Hitchcock, <...> but also film noir, science fiction, detective novels, sentimental kitsch, and <...> Stephen King*» – «*<...> зразкові вияви сучасної масової культури: не лише Альфред Гічкок, <...> але й фільм-нуар, наукова фантастика, детективний роман, сентиментальний кітч та <...> твори Стівена Кінга*» [16, с. 3]; «*<...> is a whole series of "Lacan with...": <...> Fritz Lang, Ruth Rendell, Patricia Highsmith, Colleen McCullough <...>*» – «*<...> цілу низку екскурсів утибу «Лакан та...»: <...> Фріц Ланг, Рут Рендел, Патріція Найсміт, Колін МакКалло...*» [16, с. 3]; «*"great" names like Shakespeare and Kafka <...> are read strictly as kitsch authors*» – «*«величні» прізвища, такі*

як Шекспір та Кафка, <...> сприймаються строго як кітчеві автори» [16, с. 3]. Така кількість звернень до популярної культури у контексті цієї книги є цілком виправданою: достатньо хоча б звернути увагу на її назву: її завданням є введення читача у Лаканівський психоаналіз через зразки популярної культури.

Водночас більш тематично специфічна «Hegel in A Wired Brain» (назву ми вважаємо за доцільне перекласти як «Гегель та нейроінтерфейси») супроводжується інтертекстуальними маркерами із майже виключно філософської сфери: «“*Un jour peut-être, le siècle sera Deleuzien,*” Michel Foucault wrote decades ago in a review of one of Gilles Deleuze’s books. The hypothesis of the present book is that, if, in some sense, the twentieth century was not Deleuzian, but Marxian, the twenty-first century will be Hegelian...» – ««Колись це століття назвуть століттям Дельоза,» – кілька десятиліть тому написав Мішель Фуко у своїй рецензії на одну з книг Жюльєн Дельоза. Моя ж книга висуває гіпотезу, що якщо двадцяте століття у певному сенсі було століттям не Дельоза, а Маркса, то двадцять перше століття буде століттям Гегеля...» [17, с. 6]; «*Recall Hegel’s emphatic dismissal of “issuing instructions on how the world ought to be” from the “Preface” of his Philosophy of Right...*» – «Згадайте-но Гегелівську виразну відмову від «настанов щодо того, яким повинен бути світ» із «вступу» до його книги «Філософія права...» [17, с. 6]; «*Where am I speaking from? ...the triad that defines my philosophical stance is that of Spinoza, Kant and Hegel.*» – «Звідки постає мій аргумент? ...тріада, що окреслює мою філософську позицію, – це Спіноза, Кант та Гегель» [17, с. 7]; «*However, the new universe has nothing whatsoever to do with the irrationalism of Lebensphilosophie whose first representative was Schopenhauer...*» – «Утім, цей новий всесвіт не має нічого спільного з ірраціональністю Шопенгауєрівської *Lebensphilosophie...*» [17, с. 8]; «*...rupture which makes Hegel no longer our contemporary, beginning with the post-Hegelian turn of Schelling, Kierkegaard and Marx, but this turn can be easily accounted for in the terms of an immanent reversal of the German Idealist topic*» – «...розрив, що віддаляє Гегеля від нас, що починається з постгегеліанського повороту Шеллінга, К’єркегора та Маркса; утім, цей поворот легко пояснюється вічним поверненням теми німецького ідеалізму»

[17, с. 7]. У наведених цитатах інтертекстуальність слугує засобом заочного філософського діалогу, вираженням власної позиції з того чи іншого приводу через опонування наведеним цитатам, їхнього уточнення або, навпаки, наведення цих цитат як аргументу на користь власної позиції.

Цілком типова, на перший погляд, риса філософських текстів у творах Славоя Жижека доведена до максимуму: практично кожен пасаж, кожна теза, висловлена автором, супроводжується щонайменше кількома інтертекстуальними маркерами, що стосуються як сфери філософії (такі маркери слугують «рушієм» для виведення власних філософських міркувань), так і елементів популярної культури, які С. Жижек використовує радше як ілюстративний матеріал для більш наочного розуміння власних ідей та побудов аудиторією: «мостом» між автором та читачем у цьому випадку слугують витвори масової культури, легкозрозумілі та, радше за все, знайомі цільовій аудиторії, на яку розраховані обидві книжки, позаяк С. Жижек є «популярним» філософом, частиною сучасного філософського мейнстріму.

Крім того, специфіка праць С. Жижека передбачає занурення у сучасну культуру: через зрозумілі читачеві ілюстрації автор рефлексує на суспільні, економічні проблеми, локальні та глобальні, сучасні як йому, так і читачеві.

Відповідно, дуже часто у процесі прочитання його текстів можна натрапити на подібні пасажі: «*What we stumble upon here is the same ambiguity as the one towards the end of The Matrix: in the last scene of the movie, Neo announces the liberation of humanity from the Matrix – but the status of this liberation is ambiguous. As the result of Neo’s intervention, there is a “SYSTEM FAILURE” in the Matrix; at the same time, Neo addresses people still caught in the Matrix as the Savior who will teach them how to liberate themselves from the constraints of the Matrix – they will be able to break the physical laws, bend metals, fly in the air ... The matrix is, of course, a metaphor for what Lacan called the “big Other,” the virtual symbolic order, the network that structures reality for us. This dimension of the “big Other” is that of the constitutive alienation of the subject in the symbolic order: the big Other pulls the strings, the subject doesn’t speak, he “is spoken” by*

the symbolic structure.» – «Тут ми напропаємо на ту ж непевність, що й наприкінці фільму «Матриця»: у фінальній сцені Нео оголошує про звільнення людства від Матриці, утім стан цього звільнення є непевним. Внаслідок втручання Нео у Матрицю відбувається «ЗБІЙ СИСТЕМИ»; у цей же час Нео звертається до людей, досі закутих у Матрицю, у ролі Спасителя, який навчить їх звільнитися від обмежень Матриці – вони зможуть порушувати закони фізики, згинати металеві об'єкти, левітувати... Звичайно ж, матриця – це метафора на поняття, яке Лакан називає «великим Іншим», – на віртуальний символічний порядок, на мережу, що структурує нашу реальність. Цей вимір «великого Іншого» відповідає за структурне відчуження суб'єкта в межах символічного порядку: суб'єктом керує великий Інший; суб'єкт не говорить самостійно, за нього «говорить» символічний порядок» [17, с. 60].

Через аналогію зі всесвітньо відомим фільмом «Матриця» братів Вачовські С. Жижек пояснює класичний Лаканівський концепт «великого Іншого» – колективний символічний порядок, основу якого складають соціолінгвістичні структури та обмеження, що визначають форму міжособистісної взаємодії всередині цього порядку [18].

Крім того, можна спостерігати рівномірний розподіл смислового навантаження та складності у сприйнятті у всьому тексті. У випадку першої книги таке спостереження видається контрінтуїтивним, оскільки її мета – введення до психоаналізу через прості приклади, розраховане на пересічного, утім зацікавленого у темі читача. Цей «розподіл складності» відбувається безвідносно до збільшення або зменшення кількості інтертекстуальних маркерів у тому чи іншому фрагменті. При цьому наведені раніше функції цих маркерів зберігаються. Наприклад, пор. два різних уривки з книги «Looking Awry...»:

«...the famous painting of Kasimir Malevich, The Naked Unframed Icon of My Time: a simple black square on a white background. The "reality" (white background surface, the "liberated nothingness," the open space in which objects can appear) obtains its consistency only by means of the "black hole" in its center (the Lacanian das Ding, the Thing that gives body to the substance of enjoyment), i.e., by the exclusion of the real, by the change

of the status of the real into that of a central lack» – «...«Чорний квадрат», відома картина Казимира Малевича – простий чорний квадрат на білому тлі. «Реальність» (біле тло, «звільнене ніщо» – відкритий простір, у якому з'являються об'єкти) стає реальною виключно через наявність «чорної діри» у центрі (Лаканівське «das Ding» – річ, що втілює матерію насолоди), тобто через виключення реального, через перетворення реального на пустку в центрі картини» [16, с. 19].

«Kafka's universe is a world in which God—who up to now had held himself at an assured distance—has gotten too close to us. Kafka's universe is a "universe of anxiety," why not?—on condition, however, that one takes into account the Lacanian definition of anxiety (what provokes anxiety is not the loss of the incestuous object but, on the contrary, its very proximity). We are too close to das Ding, that is the theological lesson of postmodernism: Kafka's mad, obscene God, this "Supreme Being of Evil," is exactly the same as God qua Supreme Good—the difference lies only in the fact that we have gotten too close to Him» – «Світ Кафки – це світ, у якому Господь, який до того зберігав певну дистанцію, вринул наблизився до нас. Світ Кафки – це «світ тривоги», позаяк чому б йому таким не бути? Звичайно, за умови, що ми оперуємо Лаканівським визначенням тривоги (тривогу спричиняє не втрата інцестуозного об'єкта, а його надмірна близькість). Ми перебуваємо занадто близько до das Ding, і саме в цьому полягає теологічний урок постмодернізму: Кафківський безумний, непристойний Бог – це «Втілення вселенського зла» – та ж сама сутність, що й Бог – Найвище благо: різниця пролягає виключно у факті надмірної близькості до нього» [16, с. 113].

В уривках ідеться загалом про набір аналогічних понять, передовсім про «das Ding» – об'єкт бажання (точніше, відсутність об'єкту бажання) у термінології Лакана [19, с. 492]. При цьому наведені в уривках інтертекстуальні маркери виконують радше косметичну, аніж пояснювальну функцію, і у цьому є свій сенс: С. Жижек усвідомлює свій статус «популярного», мейнстрімного філософа, прилаштовуючи власний стиль викладення думок до суспільних очікувань, зокрема через інтертекстуальні зв'язки із елементами популярної культури. У цьому виявляється саме індивідуально-стильова площина інтертекстуальності – поняття, що в інших

обставинах можна було би вважати суто структурним елементом тексту, актуальним для будь-якого тексту суто за критерієм власної необхідності для формування тексту.

Висновки. Відповідно до наведених вище міркувань вважаємо за доцільне розглядати інтертекстуальність як суттєвий елемент ідіостилу С. Жижека. Ці ж положення, як нам здається, можна екстраполювати на

дослідження індивідуальних стилів інших філософів, утім мусимо зазначити, що тема взаємозв'язків понять ідіостилу та інтертекстуальності, наскільки нам відомо, не є достатньо розробленою в сучасному академічному середовищі та, на нашу думку, підлягає подальшому науковому розгляду, оскільки вона становить інтерес для сучасного мовознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фадєєва О.В. Ідіостиль як відображення авторської картини світу у творах гібридного жанру. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Том 30 (69), № 2. Ч. 1. С. 138–145.
2. Sowinski B. *Stilistik: Stiltheorien und Stilanalysen*, 2. Aufl. Stuttgart, Verlag J.B. Metzler, 1999. 263 с.
3. Fix U., Gardt A., Knape J. *Rhetorik und Stilistik: Band 2*. Berlin, Walter de Gruyter, 2009. 1477 с.
4. Spitzer L. *Stilstudien*. Hueber, 1961. 731 с.
5. Кухар-Онишко О.С. Індивідуальний стиль письменника: генезис, структура, типологія. Київ : Вища школа, 1985. 175 с.
6. Ситченко А.Л. Визначення індивідуального стилю письменника на основі структурування поняття. *Дивослово*. 2002. № 5. С. 48–50.
7. Корнієнко А.І., Бугайова А.С. Ідіостиль автора: мовно-літературознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2016. № 25, Том 1. С. 36–38.
8. Коткова Л.І. Ідіостиль, індивідуальний стиль і ідіолект: проблеми розмежування. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2012. № 2. С. 26–29.
9. Sakellariou P. The appropriation of the concept of intertextuality for translation-theoretic purposes. *Translation Studies*. № 8–1. С. 35–47.
10. Hermans T. Translation, Irritation and Resonance. In *Constructing a Sociology of Translation*, edited by Michaela Wolf and Alexandra Fukari. Amsterdam: John Benjamins, С. 57–75.
11. Venuti L. Translation, Intertextuality, Interpretation. *romance studies*. 2009. Vol. 27. № 3. С. 157–173.
12. Hermans T. Translation, equivalence and intertextuality. *Wasafiri*. 2003. Vol. 18. №40. С. 39–41.
13. Barthes R. *Image-Music-Text*. Translated by Stephen Heath. London : Fontana Press, 1977. 204 с.
14. Allen G. *Intertextuality: The New Critical Idiom*. London and New York : Routledge Handbooks, 2000. 249 с.
15. Rée J. The Translation of Philosophy. *New Literary History*. 2001. Vol. 32. № 2. С. 223–257.
16. Žižek S. *Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture*. The MIT-Press, 1992. 151 с.
17. Žižek S. *Hegel in A Wired Brain*. Bloomsbury Academic, 2020. 170 с.
18. Jacques Lacan: Stanford Encyclopedia of Philosophy. Otherness, the Oedipus Complex, and Sexuation. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/lacan/#OthOedComSex>.
19. Hook D. Das Ding as object of melancholia. *Psychoanalytic Dialogues*. 2018. № 28 (4). С. 491–495.

REFERENCES

1. Fadeieva, O. V. (2019). Idiostyl iak vidobrazhennia avtorskoi kartyny svitu u tvorah hibrydnoho zhanru [Idiostyle as a reflection of the author's view of the world in the hybrid genre works]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seria; Philologia. Socialni komunikacii – Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: "Philology. Journalism"*, vol. 30(69), 2, Ch. 1, pp. 138–145 [In Ukrainian].
2. Sowinski, B. (1999). *Stilistik: Stiltheorien und Stilanalysen* (2nd ed.) [Stylistics: style theories and style analysis (2nd ed.)]. Verlag J.B.Metzler. [in German]
3. Fix, U., Gardt A. & Knape, J. (2009). *Rhetorik und Stilistik: Band 2* [Rhetoric and stylistics: Volume 2]. Walter de Gruyter [in German].
4. Spitzer L. (1961). *Stilstudien* [Studies on style]. Hueber [in German].
5. Kukhar-Onyshko, O. S. (1985). *Indyvidualny styl pysmennyka: henesys, struktura, typolohiia* [Writer's individual style: genesis, structure, typology]. *Vyshcha Shkola* [in Ukrainian].
6. Sytchenko, A. L. (2002). *Vyznachenniia indyvidualnoho styliu pysmennyka na osnovi strukturuvannia poniattia* [Defining writer's individual style based on concept's structurization]. *Dyvoslovo*, 5, pp. 48–50 [in Ukrainian].
7. Korniienko, A. I. & Buhaiova, A. S. (2016). *Idiostyl avtora: movno-literaturny aspekt* [Author's individual style: linguistic and literary aspects]. *Naukovy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seria:*

- Philologia – Scientific Herald of International Humanitarian University. Series “Philology”, vol. 1, 25, pp. 36–38 [in Ukrainian].*
8. Kotkova, L.I. (2012). Idiostyl, indyvidualny styl i idiolect: problem rozmezhuvannia [Idiostyle, individual style, and idiolect: distinction problems]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Seria: Philolohichni Nauky – Nizhyn Mykola Gogol State University Scientific Notes. Series: Philological Sciences, 2, pp. 26–29 [in Ukrainian].*
 9. Sakellariou, P. (2014). The appropriation of the concept of intertextuality for translation-theoretic purposes. *Translation Studies, 8(1). pp. 35–47 [in English].*
 10. Hermans, T. (2007). Translation, Irritation and Resonance. In Wolf. M., Fukari A. (Eds.), *Constructing a Sociology of Translation (pp. 57–75). John Benjamins [in English].*
 11. Venuti, L. (2009). Translation, Intertextuality, Interpretation. *romance studies, vol. 27(3). pp. 157–173 [in English].*
 12. Hermans, T. (2003). Translation, equivalence and intertextuality. *Wasafiri. vol. 18, 40. pp. 39–41 [in English].*
 13. Barthes, R. (1977). *Image-Music-Text. Translated by Stephen Heath. Fontana Press [in English].*
 14. Allen, G. (2000). *Intertextuality: The New Critical Idiom. Routledge Handbooks [in English].*
 15. Rée, J. (2001). The Translation of Philosophy. *New Literary History, vol. 32(2). pp. 223–257 [in English].*
 16. Žižek, S. (1992). *Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture. The MIT-Press [in English].*
 17. Žižek, S. (2020). *Hegel in A Wired Brain. Bloomsbury Academic [in English].*
 18. Stanford University. (n.d.). Jacques Lacan. Otherness, the Oedipus Complex, and Sexuation. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved February 11, 2024, Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/entries/lacan/#OthOedComSex> [in English].
 19. Hook, D. (2018). Das Ding as object of melancholia. *Psychoanalytic Dialogues, 28(4). pp. 491–495 [in English].*